

⁷Драгоманов М.П. Чудацькі думки... – С. 537.

⁸Драгоманов М.П. Листи... – С. 172.

⁹Там само. – С. 173.

¹⁰Драгоманов М.П. Историческая Польша... – С. 66.

¹¹Драгоманов М.П. Чудацькі думки... – С. 484.

¹²Драгоманов М.П. Австро-руські спомини (1867 – 1877) // Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. – Т.2. – К., 1970. – С. 174.

¹³Драгоманов М.П. Историческая Польша... – С. 65 – 66.

¹⁴Драгоманов М.П. Нові українські пісні про громадські справи (1764 – 1880). – Женева, 1881. – С. 37.

¹⁵Драгоманов М.П. Микола Іванович Костомаров// Драгоманов М.П.Літературно-публіцистичні праці. – Т.2. – С. 138.

¹⁶Драгоманов М.П. Шевченко, українофіли і соціалізм// Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. – Т. 2. – С. 348.

¹⁷Письмо Н.И.Костомарова к издателю “Колокола”. С предисловием М.Драгоманова. – Женева, 1885. – С. 4.

¹⁸Драгоманов М.П. Что такое украинофильство?// Драгоманов М.П. Выбране. – С. 452.

¹⁹Драгоманов М.П. Чудацькі думки... – С. 498.

²⁰Драгоманов М.П. Добавление к автобиографической заметке// Драгоманов М.П.Літературно-публіцистичні праці. – Т.1. – С. 74.

²¹Драгоманов М.П. Література російська, великоруська, українська і галицька// Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. – Т. 1. – С. 150.

²²Драгоманов М.П. Шевченко, українофіли... – С. 100.

²³Там само. – С. 100.

Микола СКИБА
Київ

РЕЦЕНЗІЯ

на навчальний посібник професора кафедри етнології та краєзнавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
д.і.н. **БОРИСЕНКО В.К. “ТРАДИЦІЇ І ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЕТНОСУ.
НА МАТЕРІАЛАХ СВЯТКОВО-ОБРЯДОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ.”**
(К., 2000, 190 с.)

Перспективи розвитку української етнологічної науки пов’язані не лише з академічними умовами, але й, чи не в першу чергу, з університетськими науковими центрами, вихованнями в них молодих кадрів і формуванням національних шкіл етнології. Проте, на сьогодні в Україні відчувається значний брак навчальної літератури з етнології. З огляду на це, вагомою подією можна назвати вихід у світ навчально-методичного посібника професора кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктора історичних наук Валентини Кирилівни Борисенко. “Традиції і життєдіяльність етносу. На матеріалах святково-обрядової культури українців” (К., 2000).

Традиційна обрядовість українців, особливо календарна, викликає жваве зацікавлення не лише фахівців, але й, широкого загалу, чим і зумовлена поява за останнє десятиліття певної кількості друкованих праць на цю тему. Але переважна їх більшість носить або суто спеціалізований, або надто популярний характер, а то й взагалі спостерігається тенденція до новітньої міфотворчості. На тлі подібної літератури, яка очевидно, теж має свою соціальну і наукову актуальність, книга професора Валентини Борисенко вигідно вирізняється зваженим академічним підходом, значним обсягом і широтою залученого фактичного матеріалу та вдало знайденим його теоретичним узагальненням і систематизацією.

До переваг підручника також слід віднести логічну ясність викладу матеріалу, лаконічність структурних фраз. В двох розділах книги, присвячених відповідно, календарній і родинній обрядовості, величезний за обсягом, багатий варіаціями етнографічний фактаж, приведений до певних констант традиції, в яких фіксовано, по суті, лише вузлові моменти складної тканини життєдіяльності етносу.

У передмові підручника порушено важливі проблеми збереження національної традиції і формування на її основі нової сучасної української самобутності. Автор вірно зазначає, що “святково-обрядова культура українців становить синкретичну єдність, цілісну систему, в якій споконвіку взаємодіяли народне мистецтво, пісні, танці, народні вірування, а також магичні засоби, церемонії по відверненню зла і забезпечення добробуту й щастя, народні звичаї, етикет, гостинність, сміхова й ігрова культура. З часом відбувалася зміна мотивації в обрядовості з магичної на ігрову й розважальну, але десакаралізація не позбавляла його важливої комунікативної функції”.

У підручнику наголошено, що сьогодні в Україні здійснюється через засоби масової інформації постійне нав'язування стереотипу, що все українське – щось меншовартісне й непотрібне. Модним є тільки чуже й чужомовне, хоч би якої низької вартості воно не було. У суспільній свідомості зденационалізованих українців домінує стара “радянська” система цінностей, настанов і стереотипів поведінки.

Не можна не погодитися з автором підручника професором Валентиною Борисенко про те, що після більшовицьких заходів по нищенню української етнокультури утворився певний вакуум, який швидко заповнюється низьковартісними зразками маскультури в примітивній пострадянській формі. Автор справедливо стверджує, що пропаганда системи цінностей “імпортною” моделі північного сусіда призводить до внутрішнього конфлікту, руйнує процеси самовідтворення етнічної культури, не сприяє формування модерної української нації. За своєю суттю, це духовний теракт великої руйнівної сили, бо нищиться культура як органічна цілість.

Важливо, що навчальний посібник, який написаний на основі архівних матеріалів XIX та XX століть, на власних польових етнографічних матеріалах автора, спостереженнях містить зразки справжніх автентичних текстів, позбавлених елементів новітньої міфотворчості.

Особливо значимо, що в посібнику знайшлося місце для висвітлення народної музики й танців в святковій культурі українців, подано характеристику музичних інструментів, вперше згадується про творчість видатного українського хореографа Василя Авраменка, який маловідомий українському читачу і який уславив український танець на святкових виставах.

Звернемо увагу на забуття національного танцю в Україні, відсутність української школи народного танцю та фахівців-дослідників в цій галузі національної культури. Тому автор не тільки розкриває багатство хореографічної культури українців, а й акцентує увагу на тому, що, втрачаючи свою мистецьку самобутність, сучасна культура маргіналів стає малоцікавим явищем у загальному процесі світової культури.

Концепція життєдіяльності як ключова в методичній побудові підручника, дозволяє окреслити контур етнічних процесів як системної цілісності і чітко визначити роль культури, зокрема, святково-обрядової, в цих процесах. Така методологічна схема дає основу для подальших концептуальних побудов і розгортання теми в глибину.

Авторка наголошує в передмові на важливість “функції трансформованих народних звичаїв, обрядів, свят навіть в умовах індустріального середовища”. І, справді, актуалізація досвіду поколінь, зосередженого в традиційній українській обрядовості може дати необхідну рівновагу і творчий імпульс сучасній “екзистенційній” людині у світі напружених ритмів, шалених швидкостей, невирішених екологічних проблем і поглиблення гуманітарної кризи. Таким чином, книга професора, доктора історичних наук В.К.Борисенко є вагомим внеском в осмислення традиційної культури українців.